

Prof. Dr. İ. Hakkı Aksoyak

1967 yılında Almanya'da doğdu. İlkokulu Yozgat'ta, ortaokulu Ankara'da tamamladı. 1990 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini bitirdi. 1995 yılında yüksek lisansını, 1999'da doktorasını tamamladı. Halen Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Osmanlı Türkçesi'nden aktardığı 15 bilimsel kitabı; 60 kadar makalesi bulunmaktadır. Kitaplarından *Gelibolulu Mustafa Âlî: Divanlar I-II-III*, *Kefeli Hüseyin: Râz-nâme*; Harvard Üniversitesi, Sources of Oriental Languages And Literatures serisinden basıldı. *Osmanlı Türkçesi Okuma Kitabı* ise 11. Baskısını yapmış olup üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır. *Abdülbaki Gölpınarlı Anma Kitabı* ve *Gelibolulu Mustafa Âlî Çalıştayı Bildirileri*'nin editörlüğünü yaptı. 4 Uluslararası toplantı düzenledi. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi'nde 1100 madde kaleme aldı. 15 doktora tezi ve 30 mastır tezi yönetti.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ..... 9

KLASİK ŞİİRİN BESMELESİ: ELÂ YA EYYÜHE'S-SÂKÎ...

Hâfız Divanı'ndaki İlk Beytin Osmanlı Edebiyatına Etkisi	11
Hırkayı (Deveyi, Şalvarı) Şaraba Vermek Söyleyişi Üzerine Art-Zamanlı Yöntemle Bir Deneme	17
Şerh Kitapları George Prior'u Tanır mı?	35
17. Yüzyıldan Tescilli Bir Köçek: Behzâd	45
Refî-i Kâlâyî ve Geçme Çubuk Manzumesi	51
Rumeli Edalı Bir Bursalı Şair: Lami'î	65
Manastırlı Celâl'in Satranç Terimleri ile Yazdığı Gazeli	81
Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri	91

5

METİNLERDEN KURALLARA

Bahr-ı Tavîl	109
Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa'nın mıdır?	115
Müşterek Şiir Söyleme Geleneği	135
Mesnevilerin Giriş Bölümünde Din Ulularına Övgü	155
Metinlerden Kurallara: Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı ile Öbür Divanlarda Makta Dışında Mahlas Kullanımı	165

YENİ BULUNAN ESERLER ÜZERİNE

Ahmed Yesevî'nin Rumelili Bir Takipçisi: Üsküplü Atâ ve <i>Tuhfetü'l-Uşşâk</i> Mesnevîsi	177
Manastırlı Celâl'in <i>Hüsn-i Yûsuf</i> Adlı Eseri	205
XVII. Yüzyıl Şairlerinden Vardarlı Fazlî ve <i>Mahzenü'l-Esrâr</i> (<i>Dâfi'ü'l-Hüzn</i>) Mesnevîsi	223
Feyzullah Efendi'nin <i>Mesâir</i> 'i ile Lutfî'nin Ferdî'nin <i>Bilâdiyesi</i> 'ne Zeyli	245
Nev'î'nin Neşredilmemiş Şiirleri	259

EDEBİYAT TARİHİNİ FARKLI BİR GÖZLE OKUMALAR

Acâyib Edebiyatı'ndan Bir Örnek: Üsküdarlı Sırrı'nın <i>Hikâye-i Garîbü'l-Âsârı</i>	263
<i>Mahzenü'l-Esrâr</i> Geleneğine Bağlı Mesnevilerde Ortak Hikâyeler.....	279
<i>Garîb-nâme</i> 'de Nazım Dilini Oluşturma Yolları.....	295

GENEL BELİRLEMELER

Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir.....	305
Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler.....	321
Türkçe Aruzu.....	337

ETİMOLOJİ DENEMELERİ

Bektaş Sözcüğü Üzerine Bir Etimoloji Denemesi.....	357
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin "Dölek" Redifli Gazeli ve "Dölek" Kelimesi Üzerine.....	363
Nâr u Nûr.....	369

6

NÂBİYÂNE MAKALELER

<i>Nâbî Divanı</i> 'nda Mekân Tasviri.....	377
Nâbî'nin <i>Tuhfetü'l-Harameyn</i> 'inin Edirneli Nâtk'ın <i>Tuhfetü'l-</i> <i>Harameyn</i> 'ine Etkisi: Hikâyeler, Gelenekler, İnanışlar.....	389
Nâbî'nin Şiirlerini Önceleyen Tematik Bir Şiir Mecdûası.....	409
XVIII. Yüzyıl şairi Edirneli Nâtk'ın Kaleminden Edirne'de Geçen Bir Aşk Hikâyesi.....	429

SIFATLARI SAYILAMAYAN BİR AYDIN: GELİBOLLU MUSTAFA ÂLÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİNE İLİŞKİN MAKALELER

Gelibolulu Âlî'nin Dalkavukluk Örneği Bir Risalesi: <i>Risâle-i Zırgâmiyye</i>	445
Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevalı Dört Risalesi: " <i>Meâlimü't-</i> <i>Teohid</i> ", " <i>Dakâikü't-Teohid</i> ", " <i>Nikâtü'l-Kâl Fî-Tazmîni'l-Makâl</i> ", " <i>Câmî'nin Bir Beytinin Şerhi</i> ".....	465

Gelibolulu Âlî'ye Atfedilen ve "Devriye" Özelliği Taşıyan Bir Manzume: <i>Subhatü'l-Înâbe</i>	493
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Gelibolulu Şehrengizi</i>	513
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Gül-i Sad-Berg'i</i>	535
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Sadef-i Sad-Güher</i> Adlı Antolojisinin Önsözü.....	549
Gelibolu Âlî'nin Kerbela Mersiyelerini Muhtevi Bir Risalesi: <i>Subhatü'l-Abdâl</i>	577
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Mihr ü Vefâ</i> Mesnevisi.....	597
Gelibolulu Mustafa Âlî ve Bâkî'nin Münasebetleri [<i>Künhü'l-Ahbâr</i> ve <i>Divanlar'</i> ına göre].....	623
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Bağdatlı Rûhî'ye Etkisi.....	637
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Künhü'l-Ahbâr</i> 'daki Şiir Eleştirmenliği.....	647
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Derlemesiyle Çağının Sıradışı Mutasavvıfı Muhyiddin Mehmed-i Dâ'î'nin Menkıbeleri.....	667
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Menşeu'l-Înşâ'sı</i>	677

İKİ ESERİN "GERÇEKÇİ" NÜSHA ÇÖZÜMLEMELERİ

Kefeli Hüseyin'in <i>Râz-nâme</i> Adlı Eserinde Nüsha Ailesi Kurmada İzlenen Yöntem.....	697
Gelibolulu Mustafa Âlî'nin <i>Divanları'</i> nın Nüsha Ailesini Kurmada İzlenen Yöntem.....	707

KAÇINILMAZ ELEŞTİRİLER

Gelibolulu Âlî'nin <i>Divanları'</i> ndan <i>Vâridâtü'l-Enîka'</i> nın Neşri Üzerine.....	715
<i>Lâmîî Çelebi Divanı'</i> nda Değerlendirme Eksikleri ve Okuma Yanlışları.....	729
ÇALIŞMALAR BİBLİYOGRAFYASI	747

ÖN SÖZ

“14. yy.’dan 19. yy.’a Anadolu ve Rumeli’de Yazılmış Türkçe Edebî Metinler Üzerine” başlığı kitabın içinde yer alacak makalelerin kapsamını da belirtiyor. *Söylenmemiş Sözler* ise meslek yaşamımın başından beri “özgün yazı”lar ortaya koyma çabasına işaret ediyor. Yani eskilerin “bikr-i mana” dediklerinin karşılığı...

Klasik edebiyata ilişkin yeni yazılar yazma konusundaki önemli aşamalardan biri 1990’lı yıllarda bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla gerçekleşti ve bu gelişme yapılan işleri oldukça hızlandırdı. O yıllarda benim ve öbür meslektaşlarım için en önemli engel, bana göre eskilerin makaleye yaklaşım tarzı idi. Önümüzde Abdülbaki Gölpınarlı’nın cilt cilt kitapları, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan’ın kendine özgü üslûbuyla yazdıkları ve Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu’nun *Divanlar Arasında* adıyla topladığı makaleleri vardı. En çok uygulanan çalışma yöntemi, bir divanı yeni harflere aktarmaktı. Bunlar bir taraftan bizlere modellik etti, diğer taraftan klasik edebiyat üzerine bilimsel çalışmalar yaparken hangi konulara ağırlık verilmeli sorusunun yanıtına açıklık kazandırdı. Daha sonra kendi çabalarımızla bu sorunun yanıtına makul ve ölçülü bir yanıt bulabildik. O da şu idi: Hangi konuda olursa olsun eski metinler üzerine “kimsenin bilmediği sözler söylemek” asıl amaç olmalıdır. Söz konusu “*Söylenmemiş Sözler*” i söyleyebilmek; bir sözcüğün etimolojisini yaparak, bilinmeyen deyim ve terimleri açıklamaya çalışarak, metinlerden edebiyat terimleri için yeni kurallar çıkararak ya da üzerinde çalışılmış olsun veya olmasın metinleri farklı bakış açılarıyla okuyarak mümkün olabilirdi.

Şunu da eklemeliyim ki klasik edebiyat çalışmalarında yalnızca Türkçe kaynaklarla sınırlı kalınırsa ortaya çıkacak olan sonuç zayıf kalmaya mahkumdur. Özellikle nazım biçimleri, türler ve edebiyat tarihi gibi alanlarda ya doğu kaynaklarında ya da batı kaynaklarında yer alan yeni bilgilerden muhakkak yararlanmayız. Aksi takdirde bütün çalışmalarımız eksik kalacaktır.

İşte bu bakış açısıyla kaleme aldığım makalelerin sayısı neredeyse altmışa ulaştı. Yazılarımı, işaret ettiğim konulara göre tasnif ede-

rek düzenledim ve bunları “emekler güldeste” sine dahil ettim. Hacim kaygısıyla kitaba alamadığım makaleleri ve kitaplarımın adlarını “çalışmalar bibliyografyası” olarak kitabın sonuna ekledim.

Yalnızca 14-19. Yüzyıl Anadolu ve Rumeli Metinleri’ni anlama ve değerlendirebilme çabasıyla kaleme aldığım bu çalışmaların hiçbirinde ne geçmişe körü körüne bir hayranlık ne de saldırgan eleştiriler bulunmaktadır. Bu nedenle onların bir sözcüğünde bile politik bir yorum veya ima aramak da meraklısını yoracak yersiz bir çaba olacaktır. Kısacası hepsi tamamen “okuyanın yararlanması” amacını taşıyan bilimsel bir bakış açısıyla ortaya konmuş yazılardır. Klasik metinler üzerine yapılacak çalışmaların özgünlüğü ve bilimsel açıdan sıhhati ancak bu tür bir yaklaşımla mümkündür. Dolayısıyla makalelerin üslûbu da söz konusu bakış açısına bağlı olup bu yazılarda ne günümüzde giderek moda olmaya başlayan Osmanlı Türkçesi’nin çok fazla bilinmeyen sözcüklerini kullanma ne de onlardan ısrarla kaçınma gibi bir gaye gözetilmiştir. Toplu makaleleri belli bir kişiye değil de “Anadolu ve Rumeli metinlerine ilgi duyan genç araştırmacılara...” ithaf ettim. Umarım gençler de eserdeki bakış açılarından yararlanarak yüksek bir şevkle çok daha iyilerini yazarlar.

Uzun bir zaman diliminde ürettiğim çalışmalarım da her zaman yardımlarını gördüğüm öğrenci ve hocalarımı da teşekkür etme vesilesiyle anmalıyım. Öğrencilerim İnci Gürbüz, Mehmet Gürbüz, Mehmet Özdemir metinlerin düzeltilmesinde; arkadaşlarım Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Ali Emre Özyıldırım ile meslektaşım Ayşe Yıldız düşünceleriyle destek oldular. Özellikle akademik hayatımın başlangıcında kısa sürede daha fazla bilgi birikimine ulaşmamı sağlayan Prof. Dr. Mehmet Arslan’a, Prof. Dr. İsmail Ünver’e ve her zaman teşvikini gördüğüm Hocam Prof. Dr. Mustafa İsen’e şükranlarımı sunarım.